

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofredactie: Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College Valkenburg (L.) Telef. 35. Mederedacteurs: Jos. Cremers, Hertogsingel 10 Maastricht, Telef. 208; G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41 Maastricht; R. Geurts, Echt. J. Pagnier, Penningmeester, Duitse Poort 20 Maastricht, Tel. 483, Postgiro No. 125366 Maastricht. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstraat 9, Maastricht. Telef. 45.

Verschijnt Vrijdags voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 5 November 1930. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 1 October l.l. — G. H. Waage. Boekbespreking. — P. A. Hens. Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg. (Vervolg). — Dr. J. Hofker. Die Foraminiferen aus dem Senon Limburgens X. (Vervolg).

Maandelijksche Vergadering op WOENSDAG 5 NOVEMBER in het Natuurhistorisch Museum, precies 6 uur.

Lezing met lichtbeelden van Dr. Schulte over „Nieuwere vondsten van fossiele menschen”.

Belangstellenden zijn van harte welkom.

De Secretaris verzoekt dringend adresveranderingen of op- en aanmerkingen de ledenlijst betreffende zoo spoedig mogelijk mede te deelen.

VERSLAG VAN DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 1 OCTOBER L.L.

Aanwezig: Mevr. Ubaghs-Reinartz en de heeren Jos. Cremers, P. Marres, P. v. d. Linden, W. Tilmans, Edm. Nyst, J. Beckers, Dr. v. Schaik, J. Rijk, H. Schmitz S. J., K. Stevens, J. Maessen, Fr. Sonnevile, L. Grégoire, J. Pagnier, Aug. Kengen, H. Ubaghs, P. Bouchoms, H. Jongen, M. Hautvast, M. Versterren, J. Schulte en G. Waage.

Na opening der vergadering toont de heer L. Grégoire een stukje eischaal van een kippenei, waaraan een stukje schaalvlies kleeft. Op dit schaalvlies zijn zeer regelmatige zeshoeken van gedroogd eiwit te zien, iets kleiner dan die van een bijenraat. 't Zal wel door uitdroging ontstaan zijn. De heer Rijk merkt op, dat in „Natur u. Museum”, Bd. 60—Heft 8, een artikel voorkomt, waarin op 't verschijnsel gewezen wordt, dat de

oppervlakte van ingedroogde stoffen vaak zeer fraaie en regelmatige figuren toont.

De heer van Schaik toont een tak van een spar met kleine galachtige lichaampjes en vraagt, wat dit kan zijn. De heer Waage zegt, dat dit gallen zijn van *Chermes abietis*, een soort bladluis, waarvan de voortplanting zeer interessant en ingewikkeld is. Het dier heeft voor zijn voortplanting behalve den spar (*Picea excelsa*) ook nog de lork (*Larix decidua*) nodig.

De Voorzitter deelt mede, dat tot hem 't verzoek is gericht, zoo mogelijk eenige ringslangen uit Z.-Limburg te zenden aan 't Zoöl. Museum te Amsterdam. In ons land moet n.l. de grens loopen tusschen de verspreidingsgebieden van 2 rassen van deze slang. 't Zou van belang zijn materiaal uit alle deelen van ons land bijeen te brengen en te onderzoeken. De Voorzitter vraagt de leden aan dit verzoek te denken, zoo zij eens een gedoode ringslang in handen krijgen. Veel kans is daar niet op. Spr. zag vroeger dit dier bij Brunssum in 't gebied van de Roode Beek meermalen, maar de laatste jaren zag noch kreeg hij ook maar één exemplaar.

De heer Sonnevile ving jaren geleden een exemplaar in 't Slavantenbosch op den St. Pietersberg. 't Exemplaar bevindt zich in de collectie van de Gemeentel. H. B. S. te Maastricht. Pater Schmitz S. J. ving 12 jaar geleden een exemplaar in de omgeving van Sittard, terwijl de heer Tilmans te Geulle wel eens een ringslang gezien heeft.

Vervolgens deelt Pater Schmitz S. J. het volgende mede:

Een van de biologiëstudenten van het Ignatius-college te Valkenburg had het eigenaardige idee, dezen zomer zijn terrarium met in 't wild levende muizen te bevolken. Dit terrarium had spoedig de belangstelling van de overige bewoners van het college. Immers de muizen, bruinrood van kleur en met een opvallend kort staartje, waren langs

de Kattebeek aan den rand van het Heijbosch met de hand gevangen, gedroegen zich direct alsof ze reeds jaren lang getemd waren, sprongen en beten niet en trachtten ook niet te vluchten, waren zindelijk en door dit alles zeer gemakkelijk te verzorgen.

Geen wonder, dat ook Spr. zich voor die eigenaardige muizen ging interesseeren. Zij werden door hem met de welwillende hulp van den Z.E. Rector Cremers gedetermineerd als *Evotomys glareolus*. Van deze soort bleek in 't Natuurhistorisch Museum te Maastricht slechts een enkele huid aanwezig te zijn; onder de geprepareerde voorwerpen, opgezet of in sterkwater, was ze niet vertegenwoordigd. Spr. heeft daarom aan 't Museum een drietal levende diertjes (er zijn tot nu toe ongeveer 15 stuks te Valkenburg gevangen) ten geschenke gegeven.

Deze drie exemplaren, waarvan ten minste één vrouwelijk, want het heeft enkele dagen geleden vier jongen geworpen, zijn ondergebracht in een terrarium, dat de Conservator heeft laten maken en aan de Vergadering toont. De aanwezigen overtuigen zich met veel belangstelling, hoe zeer het gedrag dezer muizen van dat der gewone huisboschmuizen afwijkt.

In zijn „Dieren van Nederland” beschrijft Schlegel (Zoogdieren, blz. 63) deze soort als „de rosse veldmuis, *Arvicola glareolus*”. „Zij is over geheel Midden-Europa verbreid, zegt hij, en schijnt ook in de meeste streken van ons land voor te komen. Ik verkreeg dikwijls voorwerpen uit de omstreken van Leiden, vooral ook uit de duinstreken van Holland. Zij wordt echter nooit, zooals de meeste overige muizensoorten, in groot getal aangetroffen; zij bewoont bij voorkeur plaatsen, waar hout staat en komt zelfs in groote buitentuinen voor.” Sprekende over de kleur van het dier, merkt Schlegel nog op, dat de bruinroode vacht bij sommige exemplaren lichter, bij andere donkerder is. Dit werd ook bij de voorwerpen uit Valkenburg waargenomen.

Gebrek aan drinkwater kunnen de gevangen dieren slecht verdragen. Een exemplaar, dat toevallig zonder water werd gelaten, was reeds na drie dagen dood. Als voedsel werd hun gegeven maïs, haverhout, brood, eikels en kastanjes, wortels, peren, korstjes van kaas, kropsla. Op suiker zijn ze niet bijzonder verzot.

Naar aanleiding van wat Pater Schmitz verteld heeft over *Evotomys glareolus* L. merkt de Voorzitter op, dat hem slechts zeer sporadisch Rosse veldmuizen in handen zijn gekomen en wel 'n vijftientwintigtal jaren geleden uit de buurt van Sittard, waar ze, naar toen bleek, op dat oogenblik niet zeldzaam waren en in de twee laatste jaren twee voorwerpen uit Geulle.

Onder de vele honderden uilenballen, verleden jaar voor 't Museum onderzocht door den heere v. d. Brink, Utrecht, kwamen slechts zes ballen voor, waarin zich de resten bevonden van even zoo vele Rosse veldmuizen.

Vervolgens deelt de Voorzitter 't volgende mede:

Voor wie nog mocht twijfelen aan de schadelijk-

heid der Groote Hazelmuis - *Eliomys quercinus* - welke in de buurt van Maastricht zoo algemeen is, diene de volgende waarneming door Spreker gedaan. In 't afgeloopen voorjaar ontsnapte in 't Museum zoo'n beestje, levend gevangen op de heide te Amby. Elk jaar nestelen in den Museumtuin te Maastricht meerdere merels. Onder deze merel-jongen hield de bewuste Hazelmuis 'n ware slachting. Tal van nestvogels en van haast vlugge jongen werden in den tuin dood gevonden, „aangevreten” door *El. quercinus*. Opvallend was 't, hoe bijna immer van uit de anaalstreek de ingewanden dezer slachtoffers stukgebeten en gedeeltelijk waren opgevreten. Juist 't feit, dat deze muis veel meer vogels doodt dan ze voor haar voedsel behoeft, maakt haar voor den vogelstand dus nadeelig.

Ditzelfde verschijnsel doet zich bij haar voor, daar waar zij zich vergrijpt aan rijpe vruchten, abrikozen, perziken enz.; altijd kan men weer opnieuw constateeren, dat ze de eene vrucht na de andere „aanvreet”.

Pater Schmitz vertelt, dat in de Köln. Volkszeitung van 20 Mei 1930 een bericht voorkomt, dat drie waschbeeren ontsnapt zijn uit een vossenkweekerij in de Eifel en dat de dieren zich een tijdlang hebben opgehouden in een bosch bij Rhon (Eifel), maar dat men hen tot nog toe niet heeft kunnen bemachtigen. Zou een van de drie soms 't dier kunnen zijn, dat eenigen tijd geleden geschoten is in de buurt van Heerlen?

De heer Beckers toont een stuk gewei van een Edelhert, dat te Rimburch gevonden is op 1½ m diepte. 't Stuk toont sporen, waaraan men kan zien, dat 't bewerkt of er mee gewerkt is. Spr. houdt 't stuk, mede om den gemakkelijken handvorm of vorm, geschikt om 't aan een stok te verbinden, voor een hak uit praehistorischen tijd.

De heer Marres toont een pereiad, waarop larven van een bladwesp, n.l. *Eriocampoides limacina*. In Maastricht noemt men deze, eenigszins op kleine bloedzuigers gelijkende larven, slakkenrups.

De heer Kengen zag dezen ochtend te ongeveer half acht 2 troepen kranen elk van 100 stuks naar het Zuiden trekken. Ze zijn vroeg dit jaar.

De heer Waage deelt het volgende mede:

Het aanvreten van metalen door insecten.

Wij hebben reeds vroeger melding gemaakt van een paar gevallen, waarbij insecten gaten gevretten hadden in den loodmantel van een kabel.

Thans treffen wij in Forschungen und Fortschrifte een artikel aan over een nader onderzoek naar die aangelegenheid. Het blad haalt voorbeelden aan van waterleidingbuizen, waarin gaten geknaagd waren. In de buis werden kleine insecten aangetroffen (*Dermestes peruvianus* en *Dermestes lardarius*). In het Keizer-Wilhelm-instituut hebben de professoren Bauer en Vollenbruch proeven genomen op de volgende wijze:

Eenige kevers werden in kleine metalen doosjes van lood, tin, messing, aluminium en zink gezet. Na ongeveer vijf dagen kon geconstateerd worden, dat in de zachte metalen zooals lood en tin kleine gaatjes zichtbaar waren. Onder het microscoop

kon men duidelijk waarnemen, dat de kevers met hun kaken het eene stukje metaal na het andere afschrapt en op zijde legden. Hardere metalen konden de kevers niet aantasten.

De heer **Tilmans** heeft een aantal vlinders en poppen meegebracht. Onder de vlinders trokken speciaal de aandacht *Arctia villica*, die in Geulle meer schijnt voor te komen, *Gastropacha quercifolia* (een zeer donker ex.) en *Cossus cossus*, onder de poppen *Harpyia vinula* en 2 ex. van *Papilio machaon*, een typisch groene en typisch bruine pop.

De heer **Rijk** deelt hierna iets mede omtrent proeven met elektrische vogelverdrijving, genomen te Wageningen. Typisch is, dat de musschen wel aan den haal gaan als een namaakspierwer langs een draad wordt voortbewogen, maar niet als een ander object langs den draad beweegt.

Verder deelt Spr. mede gevangen te hebben 1 ♀ en 4 ♂♂ van *Orgyia antiqua*. De 4 ♂♂ trachtten te paren met het ♀. Inderdaad vond de paring met 1 dezer ♂♂ plaats in 't lucifersdoosje, waar hij de dieren in geborgen had.

Vervolgens verzoekt de heer Rijk dringend om toezending van wintervlinders, speciaal van ♀♀. Deze zijn ongeveugeld en zitten vaak op den stam van een boom.

Naar aanleiding van 'n paar z.g. *pyrietknollen* den Voorzitter ter hand gesteld door den heere Jan Pagnier Jr., die deze knollen in massa's aantrof in het Champagne-gebied (Frankrijk), waar ze zitten in een enkele decimeter dikke laag verweerd krijt, 'twelk aldaar als bouwgrond wordt bewerkt, vraagt hij, of aan een der aanwezigen de uitdrukking bekend is van „*boules de crapauds*”, door de bewoners dier buurt aan deze knollen gegeven. Tevergeefs heeft hij naar deze benaming gezocht in de *Geologische Nomenclatur*, verschenen in 1929, waarin Nederlandsche, Duitsche, Engelsche en Fransche geologische benamingen vrij volledig te vinden zijn.

Vervolgens doet de heer **Sonneville** de volgende mededeelingen. In de maand Augustus zag Spr. geregeld in zijn tuin op den Hertogsingel een wiewaal, die de kersen kwam opsnoepen. Sijsjes nam Spr. den heelen zomer door waar. Vervolgens toont Spr. een waterverftekening, voorstellende een groote Sphingidenrups. Spr. vond deze rups in 1908 in 't Bosscherveld tusschen aardappelplanten en dacht toen aan een doodshoofdvlinder. Echter de *teekening* en *kleur* der rups kwam hem vreemd voor en een tekenaar was zoo welwillend 't dier natuurgetrouw weer te geven. Wat kan deze bruinachtige rups nu zijn?

Pater **Schmitz** zegt, dat 't bekend is, dat de rups van verschillende Sphingiden de laatste uren voor de verpopping bruin wordt. Enkele onderzoekers hebben dit zelfs opgevat als een aanpassing van 't dier aan de grondkleur. Mogelijk is 't dus een bruine rups van den doodshoofdvlinder kort voor de verpopping. De heer **Sonneville** zegt de rups nog 8 dagen gehad te hebben, voor ze ging verpoppen.

De heer **Rijk** vindt in den nieuwen druk van „Ter Haar” het volgende.

„Behalve de groene, vindt men rupsen (van den doodshoofdvlinder) met groene grondkleur met

dito strepen en donkere bruingrijze met witte teekening aan den hals. Dat deze laatste kleur niet de normale is, bewijst niet slechts haar grootte zeldzaamheid, maar ook het feit, dat deze rupsen in de jeugd en evenzoo weer na de laatste vervelling voorbijgaand ook groen zijn”.

Nadat de Voorzitter had medegedeeld, dat Dr. **Schulte** de volgende vergadering een lezing met lichtbeelden zal houden over „*Nieuwere vondsten van fossiele menschen*”, sloot hij de vergadering.

BOEKBESPREKING.

Het leven der Zee door A. Mellink.

't Is een verblijdend verschijnsel, dat de belangstelling in plant- en dierkunde nog steeds toenevende is. Dat de reclame een dankbaar gebruik maakt van deze bestaande belangstelling is te begrijpen en te waardeeren. Was 't tot voor kort alleen de firma Verkade, die met haar onvolprezen albums kennis wilde bijbrengen en schoonheid doen genieten, tal van fabrieken zijn de Zaanse firma hierin nagevolgd.

Zoo ligt thans voor mij het album „Het leven der Zee” door A. Mellink, uitgave van de N. V. Haarlemsche Stoomzeep- en Parfumerieënfabriek „Het Klaverblad” te Haarlem. Ik heb met veel genoegen de gekleurde plaatjes bekeken, de tekst gelezen. Vorm en kleur der afgebeelde objecten zijn goed en natuurlijk weergegeven, terwijl ook de goede vlakverdeling der plaatjes opvalt. Jammer dat enkele zwarte figuren wat minder fraai zijn (fig. 24-28-62).

Voor den tekst niets dan lof. Hij is met groote kennis van zaken geschreven, terwijl tal van schrijvers zijn geciteerd, o. a. Campbell (Log Letters from the Challenger) en Doflein (Ostasienfahrt). Ik miste Chun.

Om een idee te geven van den inhoud, noem ik eenige belangwekkende hoofdstukken. Het Lichten der Zee, Plankton, Wierelden, Koraalriffen, de Diep-zee, Reuzen der zee. De tekst is, zonder in geleerdheid te vervallen, wetenschappelijk goed. 't Begrip biocoenose zal voor den aandachtigen lezer meer inhoud krijgen, als hij leest over de groote samenleving, die de organismen op een koraalrif of een vogelrots voorkomend, vormen. De betekenis van 't plankton en van „dierstroomingen” brengen eenige figuren (23 en 26) zeer duidelijk in beeld.

Een paar kleine opmerkingen zou ik hier toch aan toe willen voegen.

Het is jammer, dat de schr. niet de afkortingen voor eenheden van maat gebruikt, vastgesteld door de internationale electrotechnische commissie. *Millipora* (pag. 68) is geen koraaldier in systematisch opzicht, maar een hydroidpolyp.

Ik zou 't zeer op prijs stellen, indien „Het Klaverblad” dezen waardevollen album gevuld, tegen lagen prijs beschikbaar wilde stellen voor onderwijsinrichtingen en bibliotheken.

G. H. WAAGE.